

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΝΤΑΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΓΥΜΝΑΣΙΟ)

Έργο: «Ενταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο - για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)»

Ενδοσχολική επιμόρφωση

Διαφοροποίηση της διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικές τάξεις

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

22, 24 & 29 Οκτωβρίου 2008
1^ο Γυμνάσιο Κορωπίου
Αττική

Διδασκαλία και ετερότητα: διδακτικές πρακτικές σε πολυπολιτισμικό πλαίσιο.

Βασίλης Τσάφος, Λέκτορας Ε.Κ.Π.Α

Η ετερότητα αποτελεί ένα από τα βασικά ζητήματα, που θα πρέπει να μας απασχολήσουν στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον, μέρος του οποίου είναι και το σχολείο. Ως εκπαιδευτικοί οφείλουμε να επισημαίνουμε και να διαχειριζόμαστε διδακτικά την ετερότητα, πόσο μάλλον όταν αυτή ως θέμα προκύπτει κατά την εκπαιδευτική διαδικασία στην τάξη. Η ετερότητα άλλωστε με την ευρύτερη έννοιά της χαρακτηρίζει έντονα την όποια παιδαγωγική συνάντηση στις μέρες μας. Είναι λοιπόν ένα ζήτημα που κάιει και πρέπει να μας απασχολήσει σοβαρά. Γι' αυτό οφείλουμε να διερευνήσουμε τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να προσεγγίσουμε στο σχολείο την ετερότητα. Με ποιους δηλαδή τρόπους θα αναμορφώσουμε διδακτικά τη στάση μας, ώστε πλέον, με αφορμή την προβολή της ετερότητας σε ποικίλα μαθήματα και επιχειρώντας να την επεξεργαστούμε κριτικά, να επιχειρήσουμε να καλλιεργήσουμε το σεβασμό απέναντι στις διαφορετικές πολιτισμικές πρακτικές. Πώς δηλαδή θα αναδείξουμε ότι η ετερότητα, η οποία μπορεί να (ανα)παράγει σχέσεις εξουσίας ανάμεσα σε κράτη ή πληθυσμιακές ομάδες ενός κράτους (γηγενείς και ετερογενείς), μπορεί να λειτουργήσει απελευθερωτικά, αν αποκαλύψει τους εξουσιαστικούς δεσμούς που υποκρύπτει η διαπραγμάτευση των σχέσεων ταυτότητας/ετερότητας υπό το πρίσμα της υπεροχής.

Βιβλιογραφία

- Alufi Pentini, Anna** (2005) (μεταφρ. Μ. Τζουλιάνη, εισ.-επιμ. Χ. Γκόβαρης) *Διαπολιτισμικό εργαστήριο. Υποδοχή, επικοινωνία και αλληλεπίδραση σε πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό εργαστήριο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Αντωνοπούλου, Νιόβη, Τσαγγαλίδης, Αναστάσιος & Μουμτζή, Μαρία** (επιμ.) (2000) *Η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας. Αρχές-προβλήματα-προοπτικές* (Πρακτικά διημερίδας, Θεσ/νίκη, 2-3 Απριλίου 1999). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Baker, Colin** (2001) *Εισαγωγή στη διγλωσσία και στη δίγλωσση εκπαίδευση*. (μεταφρ. Α.Αλεξανδροπούλου, εισ.-επιμ. Μ.Δαμανάκης) Αθήνα: Gutenberg.
- Borloz-Μάρκου, Marie-Louise** (2005) *Διδασκαλία σε τάξεις συμφοίτησης: ενίσχυση γλώσσας και μάθησης στα μαθήματα ειδικότητας. Επιστήμες Αγωγής* (Θεματικό τεύχος 2005, «Δίγλωσσοι μαθητές στα ελληνικά σχολεία:

- διδασκτικές προσεγγίσεις και θεωρητικά ζητήματα», επιμ. Α.Χατζηδάκη). Ρέθυμνο, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Κρήτης, 51-67.
- Coelho, Elisabeth** (2007) *Διδασκαλία και μάθηση στα πολυπολιτισμικά σχολεία*. Θεσσαλονίκη: επίκεντρο.
- Cummins, Jim** (2003/2005) (μετ. Σ. Αργύρη, εισ.-επιμ. Ε. Σκούρτου), *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg, Β' έκδοση βελτιωμένη.
- Γκόβαρης, Χρήστος** (2001) *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- , **Θεοδωροπούλου Έλενα & Κοντάκος, Αναστάσιος** (2007) *Η παιδαγωγική πρόκληση της πολυπολιτισμικότητας. Ζητήματα θεωρίας και πράξης της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Ατραπός
- Γκότοβος, Αθανάσιος** (2002) *Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- , (1998): «Ο Φιλολόγος, η Εθνική Ταυτότητα και η Ελληνική Γλώσσα», *Σεμινάριο*, 24, σσ. 29-37.
- Δαμανάκης, Μιχάλης** (1997/2002) *Η εκπαίδευση των παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ζάγκα, Ελευθερία** (2005) *Μάθηση και διδασκαλία μιας δεύτερης γλώσσας: από τα μοντέλα διδασκαλίας της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο» σε προσεγγίσεις με «έμφαση στο περιεχόμενο» με τη χρήση στρατηγικών. Επιστήμες Αγωγής (Θεματικό τεύχος 2005, «Δίγλωσσοι μαθητές στα ελληνικά σχολεία: διδασκτικές προσεγγίσεις και θεωρητικά ζητήματα», επιμ. Α.Χατζηδάκη). Ρέθυμνο, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Κρήτης, 69-77.*
- (2002) (επιμ.) *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική στην Ελλάδα. Πρακτικά ζητήματα και θεωρητικά ζητούμενα. Επιστήμες Αγωγής, Θεματικό Τεύχος 2002*.
- Ζωγράφου Α.** (2003), *Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα*, Αθήνα:
Τυπωθήτω, Γιώργος Δάρδανος.
- Κασίμη, Χρύσα** (2005) *Αλλοδαποί μαθητές, γλωσσικές δυσκολίες και κατάρκτηση της Ελληνικής στο σχολείο: αντιλήψεις και αναπαραστάσεις των δασκάλων. Επιστήμες Αγωγής (Θεματικό τεύχος 2005, «Δίγλωσσοι μαθητές στα ελληνικά σχολεία: διδασκτικές προσεγγίσεις και θεωρητικά ζητήματα», επιμ. Α.Χατζηδάκη). Ρέθυμνο, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Κρήτης, 13-24.*
- Κοιλιάρη, Αγγελική** (2005) *Πολυγλωσσία και γλωσσική εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Μάρκου, Γεώργιος** (1996) *Η Πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής Κοινωνίας. Η Διαδικασία Διεθνοποίησης και η Αναγκαιότητα της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα : ΓΓΛΕ.

- Μητακίδου, Σούλα** (επιμ.) (2005) *Η διδασκαλία της Γλώσσας. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: επίκεντρο.
- Νικολάου, Γιώργος** (2000) *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Από την "ομοιογένεια" στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- (2005) *Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολούδης, Δημήτρης** (2005) Η γλωσσική διδασκαλία σε τάξεις υποδοχής: Μία μελέτη των διδακτικών επιλογών. *Επιστήμες Αγωγής* (Θεματικό τεύχος 2005, «Δίγλωσσοι μαθητές στα ελληνικά σχολεία: διδακτικές προσεγγίσεις και θεωρητικά ζητήματα», επιμ. Α.Χατζηδάκη). Ρέθυμνο, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Κρήτης, 25-35.
- Ντίνας, Κωνσταντίνος & Χατζηπαναγιωτίδη, Άννα** (επιμ.) (2007) *Η Ελληνική γλώσσα ως δεύτερη/ ξένη. Έρευνα, διδασκαλία και εκμάθησή της* (Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Φλώρινα, 12-14 Μαΐου 2006). Θεσσαλονίκη: University Press.
- Παλαιολόγου Ν., Ευαγγέλου Ο.** (2003), *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Ατραπός.
- Σελλά-Μάζη, Ελένη** (2001) *Δίγλωσσία και Κοινωνία. Η ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Προσκήνιο.
- Σκούρτου, Ελένη** (επιμ.), (1997) *Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*. Αθήνα: νήσος.
- (επιμ.). (2000) *Τετράδια Εργασίας Νάξου: Δίγλωσσία*. Ρόδος: Παν/μιο Αιγαίου-Π.Τ.Δ.Ε., ΕΠΕΑΕΚ.
- (2002) *Δίγλωσσοι μαθητές στο ελληνικό σχολείο. Επιστήμες Αγωγής* (Θεματικό τεύχος 2002, «Διαπολιτισμική Παιδαγωγική στην Ελλάδα. Πρακτικά ζητήματα και θεωρητικά ζητούμενα», επιμ. Μ.Δαμανάκης) Ρέθυμνο, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Κρήτης, 11-20.
- (2005) *Οι εκπαιδευτικοί και οι δίγλωσσοι μαθητές τους*. Στο: Βρατσάλης, Κ. (επιμ.) *Διδακτική εμπειρία και παιδαγωγική θεωρία. Κείμενα για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: νήσος.
- Τρέσσου, Ευαγγελία** (επιμ.) (2007) *Η διδασκαλία των Μαθηματικών. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: επίκεντρο.
- Τρέσσου, Ευαγγελία & Μητακίδου, Σούλα** (επιμ.) (2006) *Οι εκπαιδευτικοί μιλούν για τις εμπειρίες τους. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: επίκεντρο.
- (επιμ.) (2007) *Μειονότητες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: επίκεντρο.
- Τσοκαλίδου, Ρούλα** (2005) Η αφανής διγλωσσία στο ελληνικό σχολείο: δεδομένα επιτόπιας έρευνας. *Επιστήμες Αγωγής* (Θεματικό τεύχος 2005,

«Δίγλωσσοι μαθητές στα ελληνικά σχολεία: διδακτικές προσεγγίσεις και θεωρητικά ζητήματα», επιμ. Α.Χατζηδάκη). Ρέθυμνο, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Κρήτης, 37-50.

Χατζηδάκη, Ασπασία (2001) Για μια διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας «με έμφαση στο περιεχόμενο» Στο: Βάμβουκας, Μιχ. & Α.Χατζηδάκη (επιμ.) *Μάθηση και διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής και ως δεύτερης γλώσσας.*

Διαπολιτισμική εκπαίδευση και διαφοροποιημένη διδασκαλία / μάθηση

Πάυλος Χαραμής
Φιλολόγος, κοινωνιολόγος
e-mail: agonsyn2@agonsyn.gr

Ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας των εκπαιδευτικών θεσμών, ιδιαίτερα, είναι βασικός παράγοντας της αποτελεσματικότητάς τους. Καθώς κάθε μαθητής/-τρια έχει μια ιδιαίτερη, μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα, ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο δομείται και παρέχεται η γνώση και οι ιδιαίτερες συνθήκες κάτω από τις οποίες διαμορφώνεται η σχέση με αυτή αναδεικνύονται παράγοντες αποφασιστικής σημασίας σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης του νέου ανθρώπου.

Οι μαθήτριες/-ές που προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον συνήθως αντιμετωπίζονται ως μια ενιαία ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, όσο κι αν κάποια χαρακτηριστικά, όπως π.χ. η μητρική γλώσσα, χαρακτηρίζουν λίγο πολύ το σύνολο των παιδιών που έχουν κοινή πολιτισμική ρίζα, δεν παύει κάθε παιδί να έχει τη δική του προσωπικότητα και τις δικές του, ατομικές ιδιαιτερότητες, που συνήθως στο χώρο του σχολείου καλύπτονται από μια τυπική ομοιομορφία. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ένα παιδί με μεταναστευτική ρίζα στην επαφή του με τους γηγενείς εκπαιδευτικούς θεσμούς έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, δεν είναι όμως όμοια, όπως δεν είναι όμοια και τα στοιχεία της προσωπικότητας κάθε παιδιού.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, αν επιδιώκει τη μεγιστοποίηση του μορφωτικού αποτελέσματος για τα παιδιά με μεταναστευτική ρίζα, πρέπει να συνυπολογίσει τόσο τα κοινά στοιχεία των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν όσο και τις ιδιαίτερες πλευρές τους, όπως άλλωστε οφείλει να κάνει για κάθε

παιδί, ανεξάρτητα από την προέλευση, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πεποιθήσεις, την κοινωνική τάξη ή άλλα διακριτά κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Ο τρόπος οργάνωσης και πραγμάτωσης της διδακτικής - μαθησιακής διαδικασίας αποτελεί ένα από βασικά σχετικά ζητήματα. Η μελέτη και η ανάλυση των επιμέρους παραμέτρων του έχουν ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για την περίπτωση των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και για κάθε παιδί που εντάσσεται στους σχολικούς θεσμούς και διαμορφώνει στο πλαίσιό τους μια σχέση με τη γνώση.

Θέματα γύρω από τα οποία θα κινηθεί η σχετική συζήτηση είναι: εξωτερική (π.χ. setting, streaming κ.λπ.) και εσωτερική διαφοροποίηση της διδακτικής/μαθησιακής διαδικασίας, εξατομίκευση και φύλλα εργασίας, ομαδική και ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση, τρόπος/στυλ μάθησης και ο ρόλος τους στην οργάνωση της διδακτικής / μαθησιακής διαδικασίας κ.τ.ό., και η χρησιμότητα και οι τρόποι αξιοποίησής τους στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφία (επιλογή)

Ελληνόγλωσση

Δερβίσης, Σ. (1998) Οι μαθητές μιας τάξης ως κοινωνική ομάδα και η ομαδοκεντρική διδασκαλία, Gutenberg, Αθήνα.

Horf, D. (1982) Διαφοροποίηση της σχολικής εργασίας. Παραδοσιακοί και σύγχρονοι τρόποι οργάνωσης της διδασκαλίας (μτφρ. Β. Δεληγιάννη), Αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Κανάκης, Ι. (1987) Η οργάνωση της διδασκαλίας – μάθησης με ομάδες εργασίας, Γρηγόρη, Αθήνα.

Μάρκου, Γ. (1997) Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, Αθήνα.

Ματσαγγούρας, Η. (2000) Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση, Γρηγόρης, Αθήνα.

Modgil, S. et al. (1997) Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί-Προοπτικές (επιμ. ελλ. έκδοσης: Αθ. Ζώνιου-Σιδέρη και Π. Χαραμής). Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Μπουζάκης, Σ. – Γεωργογιάννης, Π. (1991) Σχολική ένταξη, Σμυρνιωτάκης, Αθήνα.

Χαραμής, Π. (2000) «Οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας και διαπολιτισμική εκπαίδευση», στο: Μηλίγκου, Ε. (επ.) Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής διάστασης της εκπαίδευσης στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας. Έξι κείμενα εργασίας, ΚΕΔΑ, Αθήνα, σ. 176-230.

Χοντολίδου, Ελ. (2003) Ταυτότητες και λογοτεχνία στο σχολείο, στη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά», Αθήνα.

Ξενογλώσση

Corbett, J. (1999) “Inclusivity and school culture: the case of special education”, in: Prosser, J. (ed.): School culture, Paul Chapman Publ., London, pp. 122-132.

Dickinson, C. – Wright, J. (1993) Differentiation: A practical handbook of classroom strategies, National Council for Educational Technology, Coventry.

Duran, R. (1994) “Cooperative learning for language minority students”, in: DeVillar, R. – Faltis, C. – Cummins, J. (eds) (1994): Cultural diversity in schools, State University of New York Press, Albany, pp. 145-160.

Fielding, M. (1996) «Why and how learning styles matter. Valuing difference in teachers and learners», in: Hart, S. (ed.): Differentiation and the secondary curriculum: Debates and dilemmas, Routledge, London, pp. 81-103.

Gardner, H. (1983) Frames of mind: The theory of multiple intelligences, Basic Books, New York.

Hargreaves, D. (1972) *Interpersonal relations and education*, Routledge and Kegan Paul, London.

Hart, S. (ed.) (1996) *Differentiation and the secondary curriculum: Debates and dilemmas*, Routledge, London (υπό έκδοση, μεταφρασμένο, από τα Ελληνικά Γράμματα).

Johnson, D. – Johnson, R. (1994) « Cooperative learning in the culturally diverse classroom », in: DeVillar, R. – Faltis, C. – Cummins, J. (eds) (1994): *Cultural diversity in schools*, State University of New York Press, Albany, pp. 57-76.

Joyce, B. – Weil, M. – Showers, B. (1992) *Models of teaching*, Allyn and Bacon, Boston.

Levine, J. (1989) *Bilingual learners and the mainstream curriculum*, Lewes, Falmer.

Mayala, J. (1996) “Integration or differentiation? The case of bilingual learners”, in: Hart, S. (ed.): *Differentiation and the secondary curriculum: Debates and dilemmas*, Routledge, London, pp. 153-165.

Simon, B. (1979) “HMI and mixed ability”, *Forum*, 21, 2, pp. 53-55.

Swann, W. (1992) *Classroom diversity*, Milton Keynes, Open University Press.

Swell, C. (ed.) (1980) *Mixed ability teaching*, Nafferton Books, Nafferton.